

Iva Kurelac*

Dragoman Nikola Cambi i njegov izvještaj o šibenskim granicama (1569.) za Giovannija Battistu Calba**

U fokusu istraživanja je mletački dragoman Nikola Cambi i neobjavljeni rukopisni prijepis njegova izvještaja o granicama šibenskog distrikta iz 1569. godine (*Informatio- ne sopra i confina di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569*) pohranjen u Biskupijskom arhivu u Šibeniku, napisan za mletačkog poslanika za granice Dalmacije Giovannija Battistu Calba. Najprije se ukratko razmatra Cambijevo porijeklo, daju se osnovne informacije o službi mletačkih dragomana te se razmatraju dosad poznate dužnosti koje je Cambi između 1566. i 1568. u svojstvu dragomana obavljao s Micheleom Membréom, jednim od najuglednijih mletačkih dragomana. Potom se istražuje Cambijev angažman u mletačko-osmanskim pregovorima o zadarskim i šibenskim granicama koji je uslijedio 1569. godine i rezultirao izvještajem koji je predmet našega istraživanja. Cambijev se izvještaj promatra i u odnosu na izvještaj Petra Zavorovića o šibenskim granicama iz iste godine, a daju se i osnovni podaci o tim rukopisima. Potom se istražuju razlozi Cambijeva angažmana na pisanju izvještaja o šibenskim granicama, nastoji se utvrditi kronološki redoslijed nastanka Cambijeva i Zavorovićeve izvještaja kao i njihova namjena te se ti izvještaji naposljetku sadržajno uspoređuju. U prilogu rada donosi se cjelovita transkripcija prijepisa izvještaja Nikole Cambija na talijanskom jeziku.

Ključne riječi: Nikola Cambi, Petar Zavorović, Giovanni Battista Calbo, dragoman, izvještaj, šibenski distrikt, Morlaci

* Iva Kurelac, Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu, Ante Kovačića 5, 10 000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: ikurelac@hazu.hr

** Ovaj je rad nastao u sklopu projekta koji je financirala Hrvatska zaklada za znanost IP-2022-10-5130 „Izvori za hrvatsku povijest – istraživanje, kritičko izdavanje i analiza”.

Uvod

Neposredan poticaj ovome istraživanju nalaz je neobjavljenog rukopisnog prijepisa izvještaja slabo poznatog dragomana Nikole Cambija o šibenskim granicama u Biskupijskom arhivu u Šibeniku, napisanog 1569. godine za mletačkog poslanika za granice Dalmacije Giovannija Battistu Calba. U ovome ćemo radu stoga objaviti izdanje tog izvještaja, no najprije ćemo istražiti Cambijevo porijeklo i djelovanje u službi mletačkog dragomana u godinama koje su prethodile nastanku spomenutog izvještaja, a potom ćemo njegovu dragomansku službu razmotriti i u kontekstu angažmana u mletačko-osmanskim pregovorima o granicama zadarskog i šibenskog distrikta 1569. godine. Osim što je važan za poznavanje stanja na posjedima u 33 sporna sela šibenske Zagore, istočno od Krke, uoči početka Ciparskoga rata (1570. – 1573.), Cambijev je izvještaj potrebno analizirati i zbog činjenice da je iste godine, za istog mletačkog poslanika šibenski plemić, bilježnik i diplomat Petar Zavorović također napisao izvještaj o stanju u selima na spomenutom pograničnom području šibenskog distrikta te smatramo da je te izvještaje potrebno usporediti. Pokušat ćemo stoga najprije utvrditi približno vrijeme nastanka obaju izvještaja, a potom ćemo ispitati u kakvoj su vezi ti rukopisi i njihovi autori. U radu će se, osim toga, razmatrati sadržajne sličnosti i razlike između Cambijeva i Zavorovićeve izvještaja, pri čemu će se pozornost posvetiti opisu granica između spornih šibenskih sela i prisutnosti Morlaka, ali i uporabi srednjovjekovnih isprava (privilegiji ugarsko-hrvatskih vladara i ugovor šibenske komune s knezom Ivanom Cetinskim iz 1434.) kojima se u kontekstu razgraničenja između spornog šibenskog (mletačkog) i osmanskog teritorija u tim izvještajima argumentira povijesno pravo šibenske komune na posjede u spornim selima, tada izloženima višedesetljetnoj morlačkoj uzurpaciji.

Dragoman Nikola Cambi i njegova služba

Dragoman Nikola Cambi u hrvatskoj historiografiji dosad nije istraživao. Međutim, spisi Biskupijskog arhiva u Šibeniku i Državnog arhiva u Veneciji¹ na kojima najvećim dijelom zasnivamo naše istraživanje otkrivaju da je Cambi kao dragoman krajem šezdesetih godina 16. stoljeća aktivno sudjelovao u mletačko-osmanskim pregovorima o granicama Dalmacije, točnije zadarskog i šibenskog distrikta, te stoga smatramo da mu valja posvetiti znanstvenu pozornost,

¹ Nekoliko podataka o djelovanju dragomana Nikole Cambija 1569. u pregovorima o zadarskim granicama na temelju dokumenata iz Državnog arhiva u Veneciji, koje u ovome radu i mi analiziramo, prethodno je donio Volkan Dökmeci. On se, međutim, ne bavi Cambijevim izvještajem o šibenskim granicama (1569.), a ni njegovim angažmanom za Calba. Usp. Volkan Dökmeci, „Kıbrıs ve İnebahtı Seferleri Sirasında Venedik Dragomanlarının Diplomatik Rollerleri: The Diplomatic Roles of The Dragomans of Venice During the Campaigns in Cyprus and Lepanto”, *Tarih Dergisi – Turkish Journal of History* 76 (2022), br. 1: 135-136.

što ćemo ovom prilikom i učiniti. U literaturi ne nalazimo podatke o porijeklu Nikole Cambija,² no činjenica da je kao mletački dragoman (*dragomanno Veneto*) 1569. godine bio angažiran za rješavanje mletačko-osmanskog teritorijalnog spora na zadarskom i šibenskom području, o čemu će u ovome radu kasnije biti više riječi, upućuje na to da se najvjerojatnije radilo o domaćem čovjeku te zato pretpostavljamo da je bio odvjetak splitske patricijske obitelji Cambi. Naime, dokumenti mletačkog arhiva svjedoče da je mletačka vlada za pregovarače u teritorijalnim sporovima na području Mletačke Dalmacije odabirala dragomane koji su bili porijeklom odande te su izvrsno vladali južnoslavenskim jezicima, a poznavali su i turski jezik te su bili su dobro upućeni u geografsku, društvenu i političku strukturu spornog teritorija o kojemu su pregovarali, što im je, dakako, uvelike olakšavalo taj posao.³ To, uostalom, potvrđuje i odluka mletačkog Senata od 19. ožujka 1569., upućena šibenskome knezu i kapetanu Giovanniju Battisti Calbu, u kojoj je kao razlog angažiranja dragomana Nikole Cambija u mletačko-osmanskim pregovorima o granici zadarskog distrikta navedeno upravo njegovo izvrsno poznavanje problematike granica na tome području.⁴

Obitelj Cambi je početkom 15. stoljeća iz Colle di Val d'Elsa (S. Gimignano) pored Siene, preko Firenze doselila u Split.⁵ Prema podacima iz izvora, stoljeće prije

² Povjesničar Victor L. Ménage, koji se bavio ulogom dragomanâ Nikole Cambija i Michelea Membréa u izradi znamenite Hadži Ahmedove karte svijeta (1559. – 1568.), o čemu će u ovome radu kasnije biti riječi, piše da se „o Cambiju ne zna ništa”. Usp. Victor L. Ménage, „The Map of Hajji Ahmed’ and Its Makers”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 21 (1958), br. 1/3: 310; Podataka o dragomanu Nikoli Cambiju nema ni u relevantnoj hrvatskoj literaturi o Cambijima. Usp. Mate Zekan, „Cambi (Cambij, Cambio, Cambj, Kambi)”, *Hrvatski biografski leksikon*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, pristup ostvaren 31. 3. 2025., <https://hbl.lzmk.hr/clanak/cambi>; Katja Marasović, „Kaštel Kambelovac”, *Kaštelanski zbornik* 7 (2003): *passim*.

³ Dökmeci, „Kıbrıs ve İnebahtı Seferleri”, 140. O mletačko-osmanskim pregovorima o granicama vidi i: Maria Pia Pedani, *The Ottoman-Venetian Border (15th-18th Centuries)*, Hilâl. Studi turchi et ottomani 5 (Venezia: Edizioni Ca' Foscari Venezia, 2017), 49-50, 53.

⁴ (...) *intorno le ville del contado nostro di Zara, loqual vi mandamo insieme con altre scritture pertinenti a questa materia di confini, consignate al fidelissimo dragomano nostro Nicolo Cambi, loqual ui inuiamo accioche in questo negocio ui seruiate dell'opera sua, come di quello, che e benissimo informato delle ragioni d'essi confini (...)*, 19. 3. 1569., Italija (dalje: IT) – Archivio di Stato di Venezia (dalje: ASVe) – Senato, Deliberazioni Constantinopoli (dalje: SDC), reg. 4, fol. 1r. Zahvaljujem kolegi Kristijanu Juranu na ustupljenom gradivu Državnog arhiva u Veneciji, korištenom u ovome radu. Napominjemo da dokumenti iz spomenutog arhiva, korišteni za potrebe ovoga istraživanja, imaju dvostruku folijaciju (izvornu, unesenu u gornjem desnom kutu folija istom rukom kojom su pisani dokumenti i naknadnu, suvremenu, unesenu olovkom na dnu folija), a mi ćemo se ovom prilikom pozivati na njihovu izvornu folijaciju.

⁵ Cambijima je plemstvo dodijeljeno 1617. godine. O tome i o obitelji Cambi vidi više u: Zekan, „Cambi”. Prvi član obitelji Cambi koji je iz Italije doselio u Split bio je Frane Bartolomejev Cambi koji se u splitskim bilježničkim spisima 1412. spominje kao trgovac suknom, a sljedeće 1413. godine mu je dodijeljeno građansko pravo. Frane Cambi imao je sinove Nikolu, Jerolima i Antona. Marasović, „Kaštel Kambelovac”, 35, 38. Nije sigurno je li Frane bio predak dragomana Nikole Cambija koji je predmet našega istraživanja, no uzevši u obzir tadašnji princip nasljeđivanja osobnih imena te

Nikole Cambija, pisca izvještaja o šibenskim granicama iz 1569., dužnost prvoga tumača jezika pučana u Splitu je 1472. obavljao istoimeni *ser* Nikola Cambi.⁶ Nije poznato je li se u 15. i 16. stoljeću u Splitu još tko od Cambijevih bavio prevođenjem, odnosno je li se u tom periodu među Cambijevima razvila tradicija obavljanja tog posla, no činjenica da je član te obitelji bio najstariji poznati službeni prevoditelj splitske komune na neki je način možda bila povezana i s izborom profesije Nikole Cambija koji je predmet našega istraživanja. Spisi mletačkog arhiva svjedoče da je Nikola Cambi mlađi bio dragoman,⁷ službeni tumač za osmanski jezik, posrednik u pisanoj i usmenoj komunikaciji između mletačkih i osmanskih vlasti, zadužen za prevođenje pri stranim diplomatskim predstavništvima u Osmanskom Carstvu,⁸ no prevođenje je bila tek jedna od dragomanovih zadaća. Ta je složena diplomatska služba obuhvaćala i poslove diplomatskog predstavnika te vojnog i trgovačkog atašea, što je podrazumijevalo posredovanje, pregovaranje pa čak i djelovanje u svojstvu specijalnog agenta, odnosno pribavljanje informacija.⁹

Serenissima je nakon 1550., u vrijeme Cambijeva djelovanja, dragomane birala iz tri društvene skupine, među pripadnicima mletačkog građanskog sloja (*cittadini originarii*), unutar gradske elite mletačkih kolonija na Jadranu i istočnom Mediteranu te unutar osmanske, pretežno istanbulske, katoličke zajednice (*Magnifica comunità*), i potom ih pripremala za visoke diplomatske poslove s Portom.¹⁰ Mletačku je Dalmaciju pritom od ostalih dviju zona regrutacije dragomana, smještenih u sigurnom okrilju mletačke i osmanske prijestolnice, tada izdvajala

činjenicu da se jedan od Franinih sinova također zvao Nikola, pa je dragoman Nikola Cambi mogao dobiti ime po njemu, smatramo da valja razmotriti tu mogućnost. O principu nasljeđivanja osobnih imena vidi više u: Vesna Cestarić-Jakić, „Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena”, *Radovi instituta JAZU u Zadru* 19 (1972): 154.

⁶ Usp. d. 64, *Zlatna knjiga grada Splita*, sv. I., prir. Vedran Gligo i Marin Berket, prev. Vladimir Rismondo i Ljerka Šimunković (Split: Književni krug Split, 1996), 277; O tome i o službi dragomana u Splitu u doba mletačke uprave vidi u: Ljerka Šimunković, „Služba tumača i dragomana u Splitu za vrijeme mletačke uprave”, *Kulturna baština* 30 (1999): 68 *et passim*.

⁷ IT-ASVe-SDC, reg. 4, fols. 1r-2r, 19. 3. 1569.; IT-ASVe-SDC, reg. 4, fols. 15r-16r; 6. 8. 1569.; IT-ASVe-SDC, reg. 4, fol. 23v, 2. 3. 1570.; Usp. d. 154 (II: 166, 168), d. 156 (II: 169, 173), d. 169 (II: 189, 203), d. 171 (II: 191, 201), d. 181 (II: 211-212), d. 199 (II: 232), d. 218 (II: 270, 272), d. 222 (II: 276, 278) u: *Inventory of the Lettere e Scritture Turchesche in the Venetian State Archives*, ur. Maria Pia Pedani, (Leiden; Boston: Brill, 2010), 38-39, 41-42, 44, 46-47, 50-51.

⁸ Usp. „dragoman”, *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, pristup ostvaren 31. 3. 2025., <https://www.enciklopedija.hr/clanak/dragoman>; Vesna Miović, Nikša Selmani, „Turska kancelarija i *Acta Turcarum* od vremena Dubrovačke Republike do danas”, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 45 (2007): 236.

⁹ E. Natalie Rothman, *The Dragoman Renaissance. Diplomatic Interpreters and the Routes of Orientalism* (Ithaca; London: Cornell University Press, 2021), 46-47.

¹⁰ Rothman, *The Dragoman Renaissance*, 24-26; Dragomani pripravnici školovali su se u *La scuola dei giovani di lingua*, ustanovljenoj 1551. u rezidenciji mletačkog baila. Dökmeci, „Kıbrıs ve İnebahtı Seferleri”, 130.

činjenica da se radilo o nesigurnom i opasnom kontaktnom području između mletačkog i osmanskog teritorija. Zaleđe Mletačke Dalmacije u 16. je stoljeću bilo izloženo intenzivnim napadima osmanskih snaga i višedesetljetnoj morlačkoj uzurpaciji, a čitava je Dalmatinska zagora nakon Ciparskoga rata (1570. – 1573.) i razgraničenja 1576. godine pripala Osmanskom Carstvu.¹¹ Takav ishod nisu spriječila ni dotadašnja višedesetljetna diplomatska nastojanja mletačkih vlasti da uredi granice između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva te tako očuvaju teritorij Mletačke Dalmacije, za što su, među ostalim, angažirali i dragomane. Potreba Mlečana za razgraničenjem njihova (u ovom konkretnom slučaju zadarskog i šibenskog) teritorija od osmanskog, k tome je dijelom bila uvjetovana i specifičnim obilježjima mletačkog posjeda u Dalmaciji, koji je uslijed sve intenzivnije invazije osmanskih snaga u 16. stoljeću bio sveden na uzak obalni pojas, mjestimice širok tek nekoliko kilometara.¹² Promatramo li dinamiku pograničnih zbivanja na spomenutom šibenskom i zadarskom području u periodu od Mletačko-osmanskog rata (1499. – 1502.) do Ciparskog rata (1570. – 1573.), u kojemu je nastao i izvještaj kojim se ovdje bavimo, kad su u nekoliko navrata sklapani ugovori o razgraničenju između mletačkog i osmanskog teritorija koje je osmanska strana, pak, često namjerno ignorirala, jasno je da su granice na tom nemirnom kontaktnom području dvaju moćnih sila uslijed izuzetno složenih mletačko-osmanskih interakcija i sukoba bile izložene stalnoj mijeni. I mirnodopska su razdoblja u Mletačkoj Dalmaciji tijekom 16. stoljeća bila obilježena razmiricama i prijedporima oko mletačkih i osmanskih granica i teritorija, nerijetko izloženog uzurpaciji, što je bio slučaj i na području šibenskog distrikta, pa su mletačke vlasti taj problem tada pokušavale riješiti diplomatskim putem, a sve kako bi u konačnici ponovno uspostavile nekadašnje granice svojega teritorija, što je uostalom bila i svrha Cambijeva dragomanskog angažmana i izvještaja koji je tema našega istraživanja.¹³

¹¹ Seid M. Traljić, „Tursko-mletačke granice u Dalmaciji u XVI. i XVII. stoljeću”, *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 20 (1973): 451-453.

¹² Pedani, *The Ottoman-Venetian Border*, 50.

¹³ Riječ je, dakako, o izuzetno kompleksnoj tematici koja nadilazi zacrtani okvir ovoga rada, no upućujemo na nekoliko naslova koji detaljno razrađuju okolnosti na pograničnom području Mletačke Dalmacije, pa tako i šibenskog i zadarskog distrikta: Usp. Kristijan Juran, „Doseljavanje Morlaka u opustjela sela šibenske Zagore u 16. stoljeću”, *Povijesni prilozi* 33 (2014), br. 46: 130-131, 133-135; Vjeran Kursar, „Rat i mir na šibensko-zadarskom području u drugoj polovici 16. stoljeća i politika osmanske Porte (na temelju odredaba centralne vlasti sačuvanih u Mühimme defterima)”, u: *Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti održanog u Biogradu 25. travnja 2014.*, ur. Božo Došen (Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru, 2017), 395-399; Traljić, „Tursko-mletačke granice u Dalmaciji”, *passim*; Pedani, *The Ottoman-Venetian Border*, 53; Katerina B. Korrè, „L' 'intollerabile liquidita' della frontiera dalmata e gli Stradioti della Serenissima”, u: *Atti del VI convegno internazionale Venezia e il suo Stato da mar: Venezia/Venice, 22-24 febbraio/February 2018*, ur. Ester Capuzzo i Bruno Crevato-Selvaggi (Roma: Società Dalmata di Storia Patria, 2019), *passim*.

Obnašanje dužnosti mletačko-osmanskog diplomatskog posrednika u neposrednoj blizini područja izravnog sukoba mletačkog i osmanskog imperija pripadnike je elite ugroženih dalmatinskih komuna, iz čijih su redova birani dragomani, nedvojbeno stavljalo pred izazovne zadaće, no otvaralo im je i mogućnosti za društvenu i ekonomsku mobilnost, povezivanje s moćnim pokroviteljima, a u konačnici i za premještaj u Veneciju ili Istanbul.¹⁴

Spisi mletačkog arhiva otkrivaju da se Cambi nekoliko godina prije (1566. – 1568.) no što je angažiran u mletačko-osmanskome teritorijalnom sporu oko granica zadarskog i šibenskog distrikta u službi dragomana afirmirao radeći za mletačku vladu s Micheleom Membréom (Cipar, oko 1509. – Venecija, XI. 1594.),¹⁵ jednim od najutjecajnijih mletačkih prevoditelja i poznavatelja orijentalnih jezika, osobito turskog i arapskog, osobom od izuzetne važnosti za odnose *Serenissime* i Porte što, dakako, svjedoči i o Cambijevoj prevoditeljskoj vrsnosti i ugledu koji je već tada uživao kod mletačkih vlasti. Cipranin Membré mletačkoj je vladi služio više od pola stoljeća (1538. – 1594.), najprije kao posrednik i izaslanik, potom i kao dragoman, istaknuvši se u zahtjevnim pregovorima i diplomatskim misijama sa sultanom Sulejmanom I., perzijskim šahom Tahmaspom I. i drugim visokim osmanskim i perzijskim dužnosnicima.¹⁶ Cambi je s Membréom bio angažiran za prevođenje u sporovima i za korespondenciju između visokih mletačkih i osmanskih dužnosnika.¹⁷

Kao tumač za osmanski jezik Cambi je bio uključen i u izradu znamenite srcolike Hadži Ahmedove karte svijeta. U odluci mletačkog Senata od 13. svibnja 1568., kojom je mletački tiskar Marcantonio Giustinian ovlašten za tisak i prodaju te karte, uz ostalo se navodi da su Hadži Ahmedovu kartu preveli Cambi i Membré.¹⁸ Karta je vjerojatno nastajala između 1559. i 1568., a ubraja se među važnija postignuća ranonovovjekovne kartografije te se uz karte znamenitog osmanskog

¹⁴ Rothman, *The Dragoman Renaissance*, 24, 26; Korrè, „L'‘intollerabile liquidita’ della frontiera dalmata”, 57, 61-62.

¹⁵ Nelly Mahmoud Helmy, „Membré, Michele”, *Dizionario Biografico degli Italiani (on-line)*, L'Istituto della enciclopedia Treccani, pristup ostvaren 22. 5. 2025., [https://www.treccani.it/enciclopedia/michele-membre_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/michele-membre_(Dizionario-Biografico)/); O nekim dokumentima koje je Cambi sam ili zajedno s Membréom preveo na talijanski ili turski jezik, pohranjenim u Državnom arhivu u Veneciji vidi više u: d. 154 (II: 166, 168), d. 156 (II: 169, 173), d. 169 (II: 189, 203), d. 171 (II: 191, 201), d. 181 (II: 211-212), d. 199 (II: 232), d. 218 (II: 270, 272), d. 222 (II: 276, 278), u: *Inventory of the Lettere*, 38-39, 41-42, 44, 46-47, 50-51.

¹⁶ Stefan Hanß, *Narrating the dragoman's self in the Veneto-Ottoman Balkans, c. 1550-1650* (New York: Routledge 2023), 249; Mahmoud Helmy, „Membré, Michele”; Ahmad Guliyev, *Safavids in Venetian and European Sources* (Venezia: Edizioni Ca' Foscari; Venice University Press, 2022), 7, 24, 31.

¹⁷ Cambi je, primjerice, s Membréom na talijanski preveo pismo Mehmed-paše duždu Girolamu Priuliju upućeno iz Sofije u studenom 1566., koje se, među ostalim, ticalo uskoka. Usp. d. 181 (II 211-212) i d. 171 (II: 191, 201), d. 199 (II: 232), d. 218 (II: 270, 272), u: *Inventory of the Lettere*, 41-42, 44, 46-47, 50.

¹⁸ Benjamin Arbel, „Maps of the World for Ottoman Princes? Further Evidence and Questions Concerning ‘The ‘Mappamondo’ of Hajji Ahmed’”, *Imago Mundi* 54 (2002), 20-21.

kartografa Piri Reisa iz 1513. i 1528.¹⁹ smatra jednim od najstarijih sačuvanih zemljovida svijeta na turskome jeziku.²⁰ Proces nastanka, sadržaj i autorstvo Hadži Ahmedove karte još uvijek nisu u potpunosti istraženi, a prema jednoj od najuvrježenijih teza, onoj Victora L. Ménagea, njezin je autor upravo Membré koji ju je izradio posluživši se pseudonimom tuniskog roba *Hadži Ahmeda*, i to najvjerojatnije uz pomoć Nikole Cambija, te uz novčanu potporu poduzetnika i izdavača Marcantonija Giustiniana.²¹ Benjamin Arbel, pak, smatra da su kartu na zahtjev nekog od osmanskih prinčeva naručile mletačke vlasti te da ju je u suradnji s mletačkim kozmografom Giovannijem Battistom Ramusiom i prevoditeljima Membréom i Nikolom Cambijem već 1553. priredio Giacomo Gastaldi. Kartu je potom, kako svjedoči njezin popratni tekst, na turski jezik između 1559. i 1560. preveo izvjesni Hadži Ahmed, što je pak, prema Arbelovu mišljenju, bio pseudonim njezinog mletačkog izdavača.²²

Uloga Nikole Cambija u mletačko-osmanskom sporu oko granica zadarskog i šibenskog distrikta 1569. godine

U skladu s opsegom ovlasti dragomana, Nikola Cambi je osim za prevođenje bio nadležan i za niz složenih diplomatskih, konzularnih i komercijalnih dužnosti,²³ ključnih za mletačko-osmanske odnose. To je obuhvaćalo rješavanje tužbi i sporova između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva, pa tako i sudjelovanje u pregovorima o graničnim sporovima.²⁴ Posredovanje u mletačko-osmanskim teritorijalnim pregovorima diljem mletačkih kolonija na Mediteranu i Jadranu u pravilu je bilo dio izobrazbe dragomana pripravnika te je prethodilo obnašanju prestižnijih i zahtjevnijih diplomatskih zadaća u Veneciji ili Istanbulu.²⁵

Spisi mletačkog arhiva otkrivaju da je Cambi odlukom Senata 19. ožujka 1569.²⁶ stupio u službu tadašnjeg šibenskog kneza i kapetana Giovannija Battiste Calba te je bio zadužen za granicu zadarskog distrikta, radi čega je dobio spis sultana

¹⁹ Mirela Slukan Altić, „Šibenik i njegov teritorij na osmanskoj plovidbenoj karti iz 1521. godine”, *Godišnjak Titius* 3 (2010), br. 3: 94-95, bilj. 3.

²⁰ „Hajji Ahmed World Map: #396”, pristup ostvaren 28. 5. 2025., <https://www.myoldmaps.com/renaissance-maps-1490-1800/396-hajjid-ahmed.pdf>.

²¹ Ménage, „The Map of Hajji Ahmed”, 308-312; „Hajji Ahmed World Map”.

²² Arbel, „Maps of the world”, 19, 24; „Hajji Ahmed World Map”.

²³ Rothman, *The Dragoman Renaissance*, 45-46.

²⁴ Dökmeci, „Kıbrıs ve İnebahtı Seferleri”, 133-134.

²⁵ Rothman, *The Dragoman Renaissance*, 46.

²⁶ IT-ASVe-SDC, reg 4, fol. 1r.

Sulejmana I. iz 1549. o granicama.²⁷ Iz odluke Senata od 6. kolovoza 1569.,²⁸ upućene Calbu, tada na dužnosti mletačkog poslanika za granice Dalmacije, kao odgovor na njegovo pismo od 21. srpnja iste godine, doznajemo da je Nikola Cambi tijekom ljeta te godine boravio i u Šibeniku odakle je brodom, kojim se tada i sam vratio u Veneciju, Senatu dopremio pošiljku spisa o granicama Mletačke Dalmacije i Osmanskog Carstva. Sudeći prema dataciji Calbova pisma, to je najvjerojatnije bilo nedugo nakon 21. srpnja 1569. Kako slijedi iz iste odluke Senata, Cambi je osim Calbova pisma tom prilikom u Veneciju sa sobom donio i svoj izvještaj (*relazione d'esso dragomano fattaci con molta diligentia*)²⁹ i crtež granice, izvjesivši tim putem Senat o čemu su Calbo i Čejvan-beg, osmanski opisivač granica Kliškog i Hercegovačkog sandžaka,³⁰ pregovarali u vezi sa šibenskim, trogirskim i splitskim granicama. Za povratak iz Šibenika u Veneciju Cambi je unajmio dva broda za što mu je mletačka vlada platila dodatna 22 cekina.³¹ Pretpostavljamo da je Cambijev angažman na pisanju izvještaja o šibenskim granicama za Calba započeo početkom ljeta 1569., nakon što je u svibnju te godine dovršio pregovore oko zadarskih granica, te je vjerojatno trajao najviše mjesec dana zato što se Calbo u spisima mletačkog arhiva još 13. lipnja 1569. spominje kao šibenski knez i kapetan,³² a Cambi je za Calba izvještaj sastavio nakon što je ovaj već bio stupio na dužnost mletačkog poslanika za granice Dalmacije.³³ Na temelju spomenute odluke Senata može se zaključiti da je Cambi izvještaj o šibenskim granicama, koji je predmet našega istraživanja, dovršio prije 21. srpnja 1569. Cambi je k tome tada bio već afirmiran dragoman od povjerenja mletačkog Senata (*il*

²⁷ Dökmeci, „Kıbrıs ve İnebahtı Seferleri”, 135.

²⁸ *Per il fidelissimo dragoman nostro Nicolò Cambi, espedito da voi con barca in posta ci sono state rese le lettere uostre de 21 del mese passato da Sibinico insieme con le scritture che ci hauete mandate, dallequali et dalla relatione d'esso dragomano fattaci con molta diligentia, et particolare sopra li disegni ch'egli ha portato seco habbiamo inteso quello che fra voi et il signor Cheyuanbey, descrittore delli doi sanzaccati è passato (...)*. IT-ASVe-SDC, reg 4, fol. 15r. Dökmeci na temelju istog izvora iz navedenoga pogrešno zaključuje da je crtež granice izradio kliški sandžakbeg zajedno s dužnosnikom za granice, citirajući pri tom naknadnu folijaciju dokumenta (fol. 24r), što odgovara izvornoj folijaciji (fol. 15r) na koju se mi pozivamo. Dökmeci, „Kıbrıs ve İnebahtı Seferleri”, 136., bilj. 29.

²⁹ IT-ASVe-SDC, reg 4, fol. 15r.

³⁰ Riječ je o međufazi višegodišnjeg stvaranja poreznog popisa Kliškog sandžaka iz 1574. U Čejvan-begovu popisu Hercegovačkog i Kliškog sandžaka iz 1568. zabilježena su 42 sela šibenskog, trogirskog i splitskog distrikta koja su nakon završetka Rata Svete lige (1537. – 1540.) i razgraničenja Ulama-bega iz 1540. sva pripala osmanskom posjedu, a Čejvan-beg ih je popisao unutar nahije Petrova gora, pod Kliškim sandžakom. Aleksandar Jakovljević, Neven Isailović, *Petrovo polje u vrelima osmanskog razdoblja (1528. – 1604.)* (Šibenik: Državni arhiv u Šibeniku; JU Nacionalni park Krka, 2019), 44-45; Stjepan Gunjača, *Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji*, knj. IV (Zagreb: Školska knjiga, 1978), 169-178.

³¹ Dökmeci, „Kıbrıs ve İnebahtı Seferleri”, 135-136; IT-ASVe-SDC, reg 4, fol. 16r.

³² IT-ASVe-SDC, reg 4, fol. 11r.

³³ IT-ASVe-SDC, reg 4, fol. 15r.

fidelissimo dragoman nostro Nicolò Cambi) te je bio u poziciji procijeniti i visinu iznosa (1500 cekina) koji bi za potrebe zaključenja pregovora o granicama Zadra, Šibenika, Trogira i Splita valjalo ponuditi na dar osmanskom opisivaču granica Čejvan-begu.³⁴

U proljeće 1570., neposredno uoči početka Ciparskoga rata (1570. – 1573.), Cambiju je dodijeljen novi, zahtjevniji prevoditeljski angažman za mletačku mornaricu. Naime, 2. ožujka 1570., svega nekoliko tjedana prije no što će Osmanlije Mlečanima službeno objaviti rat,³⁵ Senat je Calbu, koji se tada, još uvijek na dužnosti izaslanika za granice Dalmacije, nalazio u Splitu, uputio odluku da što prije okonča pregovore o granicama s opisivačem Huseinom Černičićem jer mu s dragomanom Cambijem slijedi premještaj u službu generalnog mletačkog pomorskog kapetana Jeronima Zanea.³⁶

Izvještaj Nikole Cambija o granicama šibenskog distrikta (1569.)

U Biskupijskom arhivu u Šibeniku (kut. 34A)³⁷ pohranjen je izvještaj naslovljen *Informatione sopra i confina di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569* o granicama šibenskog distrikta, koji je za mletačkog poslanika za granice Dalmacije, Giovannija Battistu Calba, 1569. godine sastavio dragoman Nikola Cambi (Sl. 1.).

To znači da je Cambi iste godine kad su ga mletačke vlasti zadužile za spor u vezi granica zadarskog distrikta bio angažiran i za sastavljanje izvještaja o šibenskim granicama i stanju s posjedima u 33 sporna sela šibenskog distrikta. Rukopis je cjelovit i dobro očuvan, bez oštećenja od vlage i crvotočine, pisan svjetlosmeđom tintom, kurzivnom humanistikom 17. stoljeća, talijanskim jezikom, uz primjese latinskog i hrvatskog jezika, a na početku rukopisa naznačeno je da je riječ o prijepisu autografa izvještaja Nikole Cambija,³⁸ kojemu zasad nismo ušli u trag. Nije

³⁴ IT-ASVe-SDC, reg 4, fol. 15r.

³⁵ Emrah Naki, „Conquest of Cyprus by the Turks: Divergence of the Early Modern Period and Establishment of Status Quo in the Mediterranean”, *Gazi Akademik Bakış* 13 (2019), br. 25: 293.

³⁶ IT-ASVe-SDC, reg 4, fol. 23v.

³⁷ Prema podacima iz kataloga Biskupijskog arhiva u Šibeniku (dalje: BAŠ), kut. 34A (prije: kut. 95) nalazi se među spisima šibenskog biskupa Ivana Dominika Calligarija (1676. – 1722.). U katalogu BAŠ-a je zbog pogrešnog čitanja naslova navedeno da je autor tog izvještaja Marko, sin Nikole Cambija (*Informazione ... fatta da Marco di Nicolo Cambio*). Izvještaj je, međutim, napisao Nikola Cambi, kao što i stoji na početku rukopisa (*Informatione sopra i confina di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569*). Usp. Hrvatska (dalje: HR) – Biskupijski arhiv u Šibeniku (dalje: BAŠ) – Ivan Dominik Calligari (dalje: IDC), kut. 34A, „Informatione sopra i confina di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569”, fols. 42r-45v.

³⁸ *Copia d'un altra informazione scritta di mano di misser Nicolo Cambino*. Usp. HR-BAŠ-IDC, kut. 34A, „Informatione sopra i confina di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569”, fol. 42v.

poznato tko je autor prijepisa, no prema obilježjima rukopisa zaključujemo da je riječ o istoj osobi koja je izradila prijepise preostalih triju izvještaja o šibenskim granicama, okupljenih u istome svesku u BAŠ-u.³⁹ Na fol. 42r prijepisa Cambijeva izvještaja nalazimo bilješke pisane crno-smeđom tintom, drugom rukom, vjerojatno u drugoj polovini 17. stoljeća. Izvještaj Nikole Cambija zauzima folije 42r-45v, a načinjen je iste godine kao i izvještaj šibenskog plemića, bilježnika i diplomata Petra Zavorovića *Instruttione piu particolare dele XXXIII ville de Sebenico contentiose et d'altri lochi 1569*,⁴⁰ koji je na zahtjev mletačkih vlasti, također za Calba, detaljno evidentirao stanje na posjedima u selima pograničnog područja šibenskog distrikta prema osmanskom teritoriju, ponajprije u tridesettrima selima šibenske Zagore, iza Trtra, istočno od Krke, koja su od 1525.⁴¹ bila izložena kontinuiranoj uzurpaciji osmanskih podanika Morlaka te su zbog toga postala predmetom višedesetljetnog mletačko-osmanskog teritorijalnog spora, ali i u pograničnim selima i predjelima Gornjeg Polja, Primoštena i Rogoznice koja nisu obuhvaćena spomenutim sporom.

U Cambijevu i Zavorovićevu izvještaju zabilježena je samo godina njihova nastanka (1569.). Sigurno je, dakle, jedino to da su ti spisi načinjeni iste godine, a kao što smo spomenuli, na temelju podataka iz odluke mletačkog Senata od 6. kolovoza 1569. pretpostavljamo da je to bilo u kratkom vremenskom rasponu od otprilike mjesec dana, između druge polovice lipnja i prije 21. srpnja 1569. Kako bi se razjasnio odnos između tih dvaju rukopisa napisanih iste godine, s jednakom svrhom, za istog mletačkog poslanika za granice Dalmacije, koji k tomu opisuju identično pogranično područje šibenskog distrikta, potrebno je istražiti i pokušati barem približno odrediti vrijeme njihova nastanka. Stoga ćemo najprije razmotriti razloge Cambijeva angažiranja na pisanju izvještaja o šibenskim granicama, potom ćemo pokušati utvrditi kronološki redoslijed nastanka tih dvaju izvještaja te ćemo naposljetku usporediti njihov sadržaj.

³⁹ Riječ je o izvještaju Ivana Divnića i Nikole Rankulina za generalnog providura Dalmacije Alvisea Grimaniya iz 1574. (fols. 6r-18r), potom o izvještaju neimenovanog autora od 1. kolovoza 1567., napisanom za dalmatinske sindike Nikolu Donada i Marka Dieda (fols. 23r-32v) te o izvještaju Petra Zavorovića za mletačkog poslanika za granice Dalmacije, Giovannija Battistu Calba iz 1569. (fols. 33r-41v). O potonjem vidi više u: *Petar Zavorović: Posebna uputa u vezi s 33 šibenska sporna sela i ostalim mjestima (1569.)*, prir. Iva Kurelac, prev. Nina Spicijarić Paškvan (Šibenik: Muzej grada Šibenika, 2023), 39-41.

⁴⁰ Autograf izvještaja Petra Zavorovića pohranjen je u Arhivu HAZU (dalje: AHAZU); Usp. HR – Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje: AHAZU) – Zbirka latiničkih kodeksa, sign. II b 53, „Battista Calbo, *Li confini de Dalmatia 1569.*” O tome vidi više u: *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 17-38.

⁴¹ O morlačkoj uzurpaciji šibenskih posjeda vidi: Juran, „Doseljavanje Morlaka”, 134-135; Iva Kurelac, „Problem morlačke uzurpacije pograničnog teritorija šibenskog distrikta u izvještaju Petra Zavorovića iz 1569. godine” (priopćenje na znanstvenom skupu: *Šibenik i Skradin na imperijalnom pograničju (15. – 18. st.): Uz 500. obljetnicu mletačko-osmanskog sporazuma o osnivanju gabele za sol kod Šibenika*, Državni arhiv u Šibeniku, Tvrdava kulture Šibenik, Odjel za povijest Sveučilišta u Zadru, Šibenik, Hrvatska, 3.-5. 4. 2025.); Korré, „L'intollerabile liquidita' della frontiera dalmata”, 59-60.

I Zavorovićev i Cambijev izvještaj o šibenskim granicama nastali su u godini uoči početka Ciparskoga rata (1570. – 1573.). Mletačke su vlasti tada intenzivirale višegodišnje pregovore s osmanskom stranom o granicama zadarskog, šibenskog, trogirskog i splitskog distrikta, potaknute, među ostalim, činjenicom da je u tijeku bilo sastavljanje novog osmanskog poreznog popisa koji nipošto nije išao u korist Mlečanima, jer su u njega bila uvrštena šibenska, trogirska i splitska sela. Nakon što je osmanski popisivač Čejvan-beg 1568. unutar nahije Petrova gora popisao četrdesetak šibenskih, trogirskih i splitskih sela koja su još nakon Rata Svete lige (1537. – 1540.) i razgraničenja Ulama-bega iz 1540. pripala osmanskom posjedu, Senat je u ožujku 1569. ovlastio Giovannija Battistu Calba, tadašnjeg šibenskog kneza, koji će na ljeto iste godine postati mletački poslanik za granice Dalmacije, da pregovara s osmanskom stranom, zahtijevajući od njega da uredi granice na području Zadra, Šibenika, Trogira i Splita i obrani mletačka prava na njih.⁴²

Ta je zadaća, dakako, podrazumijevala i evidentiranje aktualnog stanja na spomenutom pograničnom području. Kao što svjedoče rukopisi iz AHAZU-a i BAŠ-a koji su predmet našega istraživanja, posao pisanja izvještaja o šibenskim granicama dodijeljen je 1569. nekadašnjem mletačkom diplomatu Petru Zavoroviću, vrsnom poznavatelju stanja na posjedima pograničnog dijela šibenskog distrikta i mletačkom dragomanu Nikoli Cambiju koji se prethodno s uglednim mletačkim dragomanom Membréom dokazao u raznim zahtjevnim diplomatskim poslovima, a kao domaćem čovjeku sporni mu je šibenski teritorij također bio poznat. Dodajmo i to da je pisanje izvještaja za mletačke vlasti po svojoj prilici bio jedan od posljednjih Zavorovićevih angažmana, jer je preminuo oko 1570.⁴³

Uzevši u obzir sastav sveščića Zavorovićeva izvještaja o šibenskim granicama u AHAZU-u, koji se, kao što smo prethodno utvrdili, sastoji od zajedno privezanog koncepta i čistopisa istog izvještaja⁴⁴ te činjenicu da se u BAŠ-u nalazi i prijepis Cambijeva izvještaja identične tematike, neosporno je da je 1569. u kratkome roku načinjeno nekoliko verzija izvještaja za Calba o stanju s posjedima u 33 sporna sela šibenskog distrikta. Smatramo da se odgovor na pitanje koji je od tih izvještaja (naj) prije nastao nalazi u prijepisu Cambijeva izvještaja u BAŠ-u. Ondje je, naime, zabilježeno da je Cambi izvještaj o šibenskim spornim selima načinio na temelju informacija koje mu je usmenim putem dao Petar Zavorović, kao i to da je Zavorović već prije toga bio napisao izvještaj koji, međutim, nije poslan zato što nije bio deta-

⁴² Gunjača, *Ispravci i dopune*, 169; Isailović, Jakovljević, *Petrovo polje u vrelima*, 44-45; IT-ASVe-SDC, reg 3, fols. 124v-125r; IT-ASVe-SDC, reg 4, fols. 1r-2r, fol. 15r.

⁴³ *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 50.

⁴⁴ *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 32-37.

ljan kao što je on to želio.⁴⁵ Izvještaj čiji je prijepis pohranjen u BAŠ-u su, dakle, zajedno načinili Zavorović i Cambi, a smatramo da je riječ o međufazi nastanka detaljnijeg, konačnog⁴⁶ Zavorovićeve izvještaja o šibenskim selima za Calba. Cambi pritom najvjerojatnije djeluje u svojstvu Zavorovićeve pomoćnika, odnosno izjavitelja-zapisničara, a Zavorović je glavni mletački opisivač postojećeg stanja u 33 šibenska sporna sela izložena morlačkoj uzurpaciji. Nadalje, sudeći prema sadržaju rukopisa Zavorovićeve izvještaja u AHAZU-u, pretpostavljamo da je Zavorović najprije načinio koncept⁴⁷ izvještaja za Calba (*Informatione data al clarissimo misser Zuan Battista Calbo, deputato sopra li confini de Dalmatia sopra le XXXIII ville contentiose et ut ibi*), no nezadovoljan njime, a moguće i pritisnut rokovima Senata, uz Cambijevu pomoć potom sastavlja drugu, također radnu verziju istoga izvještaja. Taj je njihov zajednički izvještaj vjerojatno služio za potrebe redovitog izvještavanja Senata o stanju na dalmatinskim granicama za što je bio zadužen Zavorovićev i Cambijev nadređeni Giovanni Battista Calbo. Cambi je stoga vrativši se iz Šibenika taj izvještaj dostavio brodom u Veneciju, i to nakon što je Calbo 21. srpnja pisao Senatu, a Zavorović je vjerojatno nastavio raditi na završnoj verziji izvještaja o šibenskim granicama za Calba. Zavorovićev i Cambijev zajednički izvještaj najvjerojatnije je prethodio čistopisu Zavorovićeve izvještaja u AHAZU-u (*Istruttione piu particolare dele XXXIII ville de Sebenico contentiose et d'altri lochi 1569*) koji, kao što ćemo ovdje pokazati, najopširnije i najdetaljnije evidentira stanje s posjedima u spornim šibenskim selima i morlačkom uzurpacijom.

Sadržajna usporedba izvještaja Petra Zavorovića (AHAZU) i Nikole Cambija (BAŠ)

Izvještaj Petra Zavorovića u AHAZU i Nikole Cambija u BAŠ ponajprije se razlikuju opsegom. Zavorovićev autograf čistopisa⁴⁸ izvještaja u AHAZU dvostruko je opsežniji (11 fols.) od Cambijeva izvještaja u BAŠ-u (5 fols.). U sadržajnom

⁴⁵ *L'infrascritte annotatione delle infrascritte ville si é loccutta da misser Pietro Zauoreo, ma per che ciò la non é destinata così nel particolare come si desiderava (...). Copia d'un altra informatione scritta di mano di misser Nicolo Cambino.* HR-BAŠ-IDC, kut. 34A, „Informatione sopra i confini di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569”, fol. 42v.

⁴⁶ Pitanje je, međutim, je li čistopis Zavorovićeve izvještaja za Calba iz AHAZU ujedno konačna verzija tog teksta, budući da i u tom rukopisu na desetak mjesta nalazimo ispravke pisane autorovom rukom, što znači da je Zavorović nastavio prepravljati svoj tekst. Stoga taj Zavorovićev rukopis, opsežniji i detaljniji naspram njegova koncepta, smatramo čistopisom, ali ne i završnom verzijom izvještaja o šibenskim selima. *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 36.

⁴⁷ Koncept Zavorovićeve izvještaja obuhvaća četiri folija (fols. [Ir-IVv]), a čistopis 11 folija (fols. 1r-11v). *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 21, 33.

⁴⁸ Iz sadržajne usporedbe s Calbovim izvještajem izostavljamo Zavorovićev koncept izvještaja u AHAZU-u koji zbog nepotpunosti nije relevantan za tu svrhu. Usp. *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 33-36, 81-86.

smislu, Zavorovićev i Cambijev izvještaj podudaraju se djelomično, pri čemu se prvi rukopis sastoji od tri, a drugi od dvije tematske cjeline. Oba izvještaja opisuju stanje na posjedima u 33 šibenska sporna sela, bilježeći njihova imena istim redoslijedom, ali uz neke manje razlike u toponimskim likovima.⁴⁹ U Cambijevu izvještaju sporna su šibenska sela navedena ovako: *Mouchi* (Murići), *le ville per mezo Scardona* (drage nasuprot Skradinu),⁵⁰ *Golombarda* (Golo Brdo), *Cogliu-rate* (Konjevrate), *Gouice* (Goriš), *Draga* (Draga), *Dragnizza* (Dragica), *Xitnich* (Žitnić), *Zamelizza* (Zamelica), *Pochruounich* (Pokrovnik), *Luchounich* (Lukovnik), *Pachoschiane* (Pakošćane), *Cosseuichi* (Košević), *Dobarcichi* (Dobričići), *Pachlenizza* (Paklenica), *Chremich* (Kremik), *Glibostinich* (Ljubostinići), *Vunisac* (Zvoničac), *Partimissa* (Prtimiši), *Vgnessich* (Unešić), *Neuest* (Nevest), *Coparno* (Koprno), *Zaplagne* (Zaplanje), *Stitnizia* (Sitnica), *Mraunizia* (Mravnica), *Billich* (Bilići), *Lepenizza* (Lepenice), *Podluxie* (Podlužje), *Varasnizza* (Vrsnica), *Podborau* (Podboraja), *Mitlo* (Mitlo), *Piuinichia Selischia* (Selišće Divnića) i *Boxac* (Božac). Jedan i drugi izvještaj donose popis 24 šibenska sela Gornjeg Polja, Primoštena i Rogoznice koja je 1568. opisivač Čejvan-beg za potrebe izrade osmanskog poreznog popisa Hercegovačkog i Kliškog sandžaka⁵¹ upisao među osmanske posjede Kliškog sandžaka. Cambijev izvještaj⁵² bilježi samo nazive 24 šibenska sela te time završava. Zavorović također donosi popis 24 šibenska sela,⁵³ međutim, on ih sve redom pokušava identificirati i ubicirati.⁵⁴ Ta činjenica podupire pretpostavku da je Cambijev izvještaj u BAŠ međufaza nastanka konačne verzije Zavorovićeve izvještaja o šibenskim granicama, budući da je dio o 24 sela u verziji u AHAZU-u, kao što je to Zavorović ondje zabilježio, dopunjen na zahtjev mletačkih vlasti⁵⁵ koje su to od Zavorovića mogle zatražiti nakon pregleda izvještaja koji je Cambi Senatu donio iz Šibenika. Izvještaj u AHAZU-u, za razliku od Cambijeva, sadrži i treću cjelinu u kojoj Zavorović mletačkim vlastima samoinicijativno opisuje stanje s posjedima i morlačkom uzurpacijom na području 56 sela Gornjeg polja, Primoštena i Rogoznice koja nisu bila predmet mletačko-osmanskog

⁴⁹ Budući da je zasad dostupan samo prijepis Cambijeva izvještaja, pitanje je jesu li razlike u toponimskim likovima posljedica prepisivačevih pogrešaka ili su, pak, nazivi sela tako zabilježeni i u Cambijevu autografu.

⁵⁰ Ovdje je riječ o pogrešci u pisanju (*ville* umjesto *valle*). HR-BAŠ-IDC, kut. 34A, „Informatione sopra i confina di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569”, fol. 42v.

⁵¹ Isailović, Jakovljević, *Petrovo polje u vrelima*, 44-45; Gunjača, *Ispravci i dopune*, 169.

⁵² HR-BAŠ-IDC, kut. 34A, „Informatione sopra i confina di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569”, fol. 45v.

⁵³ HR-AHAZU-Zbirka latiničkih kodeksa, sign. II b 53, „Battista Calbo, *Li confini de Dalmatia 1569.*”, fol. 7r.

⁵⁴ O tome vidi više u: *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 111-116, 142-148.

⁵⁵ *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 111, 142.

teritorijalnog spora,⁵⁶ želeći upozoriti na širinu problema bespravne prisutnosti Morlaka na posjedima pograničnog dijela šibenskog distrikta.

Cambijev izvještaj u BAŠ-u bilježi samo podatke o granicama između spornih šibenskih sela koji su potom uvršteni u Zavorovićev izvještaj u AHAZU-u i prošireni detaljnim podacima o načinu morlačke uzurpacije tamošnjih posjeda, ali i posjeda u selima i mjestima Gornjeg Polja, Primoštena i Rogoznice.⁵⁷ Dopune o Morlacima, njihovoj uzurpaciji spornih šibenskih sela, najkasnijoj poznatoj prisutnosti domicilnog stanovništva u tim selima (do 1568. u Paklenici i Kremiku, do 1561. u Ljubostinićima te do 1566. u Mitlu),⁵⁸ položaju pojedinih šibenskih pograničnih spornih sela (Goriša, Drage, Dragice, Žitnića, Zamelice, Pokrovnika, Lukovnika i Zvoničca)⁵⁹ u odnosu na rijeku Čikolu i osmanske utvrde Drniš i Ključ te naposljetku povijesnom pravu Šibenčana na posjede u spornim selima (Žitniću, Pakošćanima, Ljubostinićima, Zvoničcu, Zaplanju i Bošcu),⁶⁰ sukladno privilegijima ugarsko-hrvatskih vladara i razgraničenju s knezom Ivanom Cetinskim (1434.), koje nalazimo u Zavorovićevu izvještaju u AHAZU-u, u Cambijevu spisu izostaju. Valja, međutim, napomenuti, da Cambijev izvještaj u kontekstu mletačko-osmanskih granica na spornome šibenskom teritoriju značajniju pozornost posvećuje jedino Žitniću, argumentirajući pripadnost tog sela šibenskom distriktu ugovorom s knezom Cetinskim prema kojemu je obližnja Petrova gora tada označavala ključnu točku razgraničenja šibenskog distrikta od hrvatskog teritorija, a kasnije i od osmanskog teritorija. Iz Cambijeve verzije izvještaja moguće zaključiti da je Petar Zavorović, glavni priređivač tog spisa, u toj fazi raspolagao povijesnim izvorima (privilegiji ugarsko-hrvatskih vladara i ugovor s knezom Ivanom Cetinskim) relevantnim za dokazivanje pripadnosti spornih posjeda šibenskom distriktu, no da ih u tom trenutku, izuzev Žitnića, još nije detaljno sagledao u odnosu na svako šibensko sporno selo. Na to da je Cambijev rukopis po svoj prilici bio radna verzija izvještaja za mletačke vlasti o posjedima u 33 šibenska sporna sela ukazuju i opaske zabilježene pored svakog opisanog sela iz kojih je jasno da su se informacije i izjave o njima u tom trenutku još uvijek tražile. Opisivač Zavorović, prema čijem je kazivanju Cambi nači-

⁵⁶ *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 116-122, 148-156.

⁵⁷ Granice spornih šibenskih sela zabilježene u Cambijevu izvještaju podudaraju se s granicama iz Zavorovićeva izvještaja u AHAZU-u izuzev sela Lukovnika za koji u Cambijevu izvještaju stoji da graniči s Pakovim selom, a Zavorovićev izvještaj iz AHAZU-a bilježi da to selo graniči s Pakošćanima. Usp. *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 95-96, 135; HR-BAŠ-IDC, kut. 34A, „Informatione sopra i confina di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569”, fol. 43v.

⁵⁸ *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 99-100, 137, 141.

⁵⁹ Za sela Dragu, Dragicu, Žitnić, Zamelicu, Pokrovnik, Lukovnik i Zvoničac Zavorović u izvještaju bilježi da su smještena sa šibenske strane rijeke Čikole. *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 90-96, 101, 133-135, 138-139, 142.

⁶⁰ Zavorović za navedena sela u izvještaju bilježi da se prema ugovoru šibenske komune s knezom Ivanom Cetinskim nalaze unutar šibenskih granica, sa šibenske strane rijeke Čikole. *Petar Zavorović: Posebna uputa*, 92-93, 96, 100-101, 104, 110, 134-139, 142.

nio radnu verziju izvještaja za Mlečane, se tada, nezadovoljan svojim prethodno napisanim izvješćem za Mlečane, tek spremao istražiti stanje na terenu. Sudeći prema sadržaju izvještaja u AHAZU-u, želio je što vjernije zabilježiti stanje na uzurpiranim šibenskim posjedima te je, gdje god je to bilo moguće, izvještaj nastojao potkrijepiti podacima i izjavama dobivenim od stvarnih vlasnika i preostalih žitelja spornih šibenskih posjeda. Zavorovićev izvještaj (AHAZU) stoga iz prve ruke svjedoči o stanju na posjedima šibenskih obitelji da Cha Fero, Lučić i di Norssa u Murićima, ali i o Morlacima Mirilovićima koji su zaposjeli Konjevrate te o Turčinu Behramu Ljubiću koji je bespravno zauzeo sela Dragu i Dragicu, a naposljetku se navodi i izjava Ivana Dragine o otuđenju šibenskih posjeda u selima Gornjeg Polja, Primoštena i Rogoznice koja je Čejvan-beg popisao među turske posjede, otkrivajući da je Zavorović tu verziju izvještaja nadopunjavao i saznanjima prikupljenim izravno na uzurpiranom šibenskom teritoriju.⁶¹ I na kraju, za razliku od izvještaja iz AHAZU-a koji detaljno bilježi raznolike načine bespravne prisutnosti Morlaka⁶² na pograničnom području šibenskog distrikta u vidu trajnog naseljavanja Morlaka (u 12 sela), njihove istodobne prisutnosti s domicilnim stanovništvom (u 8 sela) te povremenih dolazaka na šibenske posjede radi napasanja i napajanja stoke (u 9 sela), Cambijev izvještaj, pozivajući se na ugovor s knezom Ivanom Cetinskim, zaključno tek uopćeno i kratko osporava pravo Morlaka na korištenje šibenskih posjeda u spornim selima, najavljujući mletačkim vlastima da se planira ispitati pripadnost sporna 33 sela šibenskom teritoriju, njihova svrha, smještaj u odnosu na zadarski i trogirski distrikt, kao i razlozi zbog kojih ih obrađuju domaći ljudi i Morlaci te kako i koliko dugo to čine.

Dodajmo da je s oba izvještaja povezan i Cambijev prijevod osmansko-turskog dokumenta Čejvan-bega iz 1568. na talijanski, u kojemu su 42 splitska, trogirska i šibenska sela popisana unutar distrikta Petrove gore pod kliškim sandžakom. Riječ je o nedatiranom rukopisu iz mletačkog arhiva,⁶³ prijepisu prijevoda načinjenog prema dokumentu na turskome jeziku, koji su Zavoroviću za potrebe pisanja izvještaja poslale mletačke vlasti, zahtijevajući od njega da prema tom spisu identificira i ubicira 24 šibenska sela Gornjeg Polja, Primoštena i Rogoznice koja je Čejvan-beg prethodne godine upisao među osmanske posjede.⁶⁴ Budući da je, kako smo utvrdili, popis tih sela uvršten i u Cambijev i u Zavorovićev izvještaj, pretpostavljamo da je Cambi prijevod dokumenta izradio 1569., nedugo prije nego što je sa Zavorovićem započeo rad na izvještaju o šibenskim granicama.⁶⁵

⁶¹ Petar Zavorović: *Posebna uputa*, 88, 91-92, 117, 131, 133-134, 149.

⁶² Petar Zavorović: *Posebna uputa*, 81-156.

⁶³ Prijevod je potpisan s: *Tradotta per me Nicolò Cambi interprete*. IT-ASVe – Provveditore soprain-tendente alla camera dei confini (dalje: PS), sv. 243, „Confini”, *sine fol.*; Dokument spominje Gunjača, usp. Gunjača, *Ispravci i dopune*, 169, bilj. 269.

⁶⁴ Petar Zavorović: *Posebna uputa*, 70, 143, bilj. 60.

⁶⁵ Usporedbom prijepisa Cambijeva prijevoda osmansko-turskog dokumenta (IT-ASVe-PS, sv. 243, „Confini”, *sine fol.*) i Zavorovićeva izvještaja (HR-AHAZU-Zbirka latiničkih kodeksa, sign. II b 53,

Uspoređujući Cambijev (BAŠ) i Zavorovićev (AHAZU) izvještaj, jasno je da je tek potonji ostvario autorov cilj, koji je osim pribavljanja argumenata potrebnih Mlečanima za nastavak pregovora s osmanskom stranom i povrat spornih sela, bio i ukazati mletačkim vlastima na širinu problema morlačke uzurpacije pograničnog teritorija šibenskog distrikta na koja su Šibenčani polagali povijesno pravo, precizno evidentirati prisutnost Morlaka na tome području te, što je osobito važno, dokazati da ga Morlaci 1569. velikim dijelom već i trajno naseljavaju, što su mletačke vlasti, kako bilježi izvještaj u AHAZU, ali i spisi mletačkog arhiva, ustrajno ignorirale, pa čak i negirale, tvrdeći da su Morlaci u 16. stoljeću ondje samo privremeno provalili.⁶⁶

Zaključak

Polazište istraživanja neobjavljeni je prijepis rukopisnog izvještaja o šibenskim granicama iz 1569. godine (*Informatione sopra i confina di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569*) mletačkog dragomana Nikole Cambija, pohranjen u Biskupijskom arhivu u Šibeniku. Budući da Nikola Cambi i njegovo djelovanje u hrvatskoj historiografiji dosad nisu istraživani, u radu se najprije na temelju literature i arhivskih izvora (BAŠ i ASVe) istražuje Cambijevo porijeklo i njegovo djelovanje u službi mletačkog dragomana u drugoj polovini šezdesetih godina 16. stoljeća. Potom se razmatraju okolnosti i razlozi Cambijeva angažmana u mletačko-osmanskim pregovorima o granicama zadarskog i šibenskog distrikta 1569. godine tijekom kojega je sastavio izvještaj koji je predmet našega istraživanja o šibenskim granicama i 33 sporna sela u šibenskoj Zagori. Ispituju se sadržaj i vrijeme nastanka njegova izvještaja. Na temelju dosadašnjih spoznaja o principima angažiranja mletačkih dragomana u teritorijalnim pregovorima na području Mletačke Dalmacije i podataka o obitelji Cambi pretpostavili smo da dragoman Nikola Cambi potječe iz splitske patricijske obitelji Cambi, a prema podacima iz odluke Senata, pohranjene u Državnom arhivu u Veneciji, utvrdili smo da je mletačka vlada Cambija kao dobrog poznavatelja problematike spornog pograničnog teritorija u Mletačkoj Dalmaciji u ožujku 1569. godine angažirala u mletačko-osmanskim pregovorima o granicama na zadarskom i šibenskom području. Inozemna literatura otkriva da se Cambi prethodno (1566. – 1568.) afirmirao radeći za mletačku vladu s Micheleom Membréom, jednim od najutjecajnijih mletačkih dragomana, osobom od izuzetne važnosti za odnose *Serenissime* i Porte. Njih dvojica bili su angažirani za prevođenje u sporo-

„Battista Calbo, *Li confini de Dalmatia 1569.*”, fol. 7r) utvrdili smo da postoje razlike među toponimskim likovima 24 šibenska sela Gornjeg Polja, Primoštena i Rogoznice.

⁶⁶ Cristian Luca, „The Vlachs/Morlaks in the hinterlands of Traù (Trogir) and Sebenico (Šibenik), towns of the Venetian Dalmatia, during the 16th century”, u: *Miscellanea historica et archaeologica in honorem professoris Ionel Căndeia*, ur. Valeriu Sirbu i Cristian Luca (Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2009), 321.

vima i za korespondenciju između visokih mletačkih i osmanskih dužnosnika, a Cambi je s Membréom kao tumač za osmanski jezik bio uključen i u izradu znamenite srcolike Hadži Ahmedove karte svijeta (1559. – 1568.). Odlukom Senata od 19. ožujka 1569. Cambi je stupio u službu tadašnjeg šibenskog kneza i kapetana Giovannija Battiste Calba te je bio zadužen za granicu zadarskog distrikta, a tijekom ljeta te godine boravio je i u Šibeniku gdje je, kako smo utvrdili, između druge polovice lipnja i 21. srpnja 1569. za Calba sastavio izvještaj o šibenskim granicama. Ustanovili smo da je Cambi načinio taj izvještaj u svojstvu izvjestitelja-zapisničara prema usmenim uputama šibenskog plemića, bilježnika i diplomata Petra Zavorovića, glavnog mletačkog izvjestitelja, koji je prethodno za Mlečane bio sastavio koncept izvještaja (*Informatione data al clarissimo misser Zuan Battista Calbo, deputato sopra li confini de Dalmatia sopra le XXXIII ville contentiose et ut ibi*) o stanju na posjedima u 33 sela šibenske Zagore koja su u tom trenutku bila predmet višedesetljetnog mletačko-osmanskog teritorijalnog spora. Zavorović se pri pisanju tog izvještaja poslužio i Cambijevim talijanskim prijevodom osmansko-turskog dokumenta Čejvan-bega iz 1568. u kojemu su popisana 24 šibenska sela Gornjeg Polja, Primoštena i Rogoznice. Sadržajnom analizom Cambijeva i Zavorovićeve izvještaja utvrdili smo da je Cambijev izvještaj međufaza nastanka detaljnijeg Zavorovićeve izvještaja o šibenskim selima za Calba (*Instruttione piu particolare dele XXXIII ville de Sebenico contentiose et d'altri lochi 1569*), pohranjenog u Arhivu HAZU-a. Nadalje, komparacijom tih dvaju izvještaja ustanovili smo da Cambijev izvještaj donosi samo informacije o granicama spornih šibenskih sela, najavljujući da se podrobnije informacije o njima i ondje prisutnim Morlacima tek prikupljaju, dok Zavorovićev izvještaj (čistopis u AHAZU-u) osim 33 sporna šibenska sela detaljno opisuje i stanje na šibenskim posjedima na području Gornjeg Polja, Primoštena i Rogoznice. Zavorovićev izvještaj k tome na temelju srednjovjekovnih isprava argumentira povijesnu pripadnost spornih sela šibenskom distriktu te precizno, dijelom i na temelju saznanja izravno prikupljenih s područja o kojemu izvještava, evidentira bespravnu prisutnost Morlaka, dokazujući da su oni u pojedinim spornim šibenskim selima već i trajno naseljeni, što mletačke vlasti tada nisu službeno priznavale. Time je u radu istražen u hrvatskoj historiografiji nedovoljno poznat lik Nikole Cambija i njegova dragomanska djelatnost, a sadržajnom analizom njegova izvještaja o šibenskim granicama utvrđeno je i približno vrijeme nastanka tog rukopisa kao i njegova svrha. Komparacijom Cambijeva i Zavorovićeve izvještaja razjašnjeno je i zbog čega je tijekom ljeta 1569. za mletačkog poslanika za granice Dalmacije Giovannija Battistu Calba načinjeno nekoliko verzija istoga izvještaja, kako su ti izvještaji tretirali pitanje šibenskih (mletačkih) i osmanskih granica, morlačke uzurpacije spornih šibenskih sela i njihova naseljavanja na tome području te koja je bila njihova svrha u tada aktualnim mletačko-osmanskim teritorijalnim pregovorima.

Prilog 1. Transkripcija rukopisa prijepisa izvještaja dragomana Nikole Cambija, HR-BAŠ-IDC, kut. 34A (prije: kut. 95), „Informatione sopra i confina di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569”, fols. 42r-45v.

fol. 42r

Informatione sopra i confina (!) di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569.⁶⁷

v. p. 6. 24. 34. 46. 88.^{68 69}

fol. 42v

Copia d'un altra informatione scritta di mano di misser Nicolo Cambino.

L'infrascritte annotatione delle infrascritte ville si é loccutta da misser Pietro Zauoreo, ma per che ciò la non é destinata cosi nel particolare come si desideraua et si lo<ccuta> di bisogno per tanto essendo copiata se li mandamo fusse dehiarito si come all'incontro d'essa annotatione essendo scritto uien ruinato.

Le ville

1 Primo, Mouchi et

2 Secondo, le ville (!)⁷⁰ per mezo Scardona, situate drio di monte Tartar confinano con Colombarda et con Coglieurate.

Il modo delle informatione che si desidera é l'infrascritto si dimanda la villa di Morichi uero qual parte o loco o fortalitio Turchesco tende et il monte Tartar hogi da chi é goduto Murisich et le ville que per mezo Scardona da chi sono laurate et in tutto dalli sudditti di S(ua) Sere(ni)tta o in parte et che li sudditti Turceschi chi le laorano et seminano cio habiti sopra et da quanto tempo essendo laurate.

fol. 43r

3 Terzo, Golombarda, situatta sopra li nostri molini, confina col le ville, ut supra.

4 Quarto, Coglieurate, situata drio il monte Tartar, confina con le suddette ville Mauichi et Gollobarda et le Valle.

⁶⁷ 4) Informazione di Nicolò Cambio o Cambino nel 1569 *add. In marg. Ms alia manu*

⁶⁸ *add. alia manu*

⁶⁹ Kraticom *v(ide) p(aginam)* autor naknadnih bilježaka u rukopisu upućuje na pojedine stranice u sv. 95.; (op. a.).

⁷⁰ Riječ je o prepisivačevoj pogrešci (*ville* umj. *valle*), jer se radi o Dragama nasuprot Skradina (*valle per mezo Scardona*), ne o selima (*ville*) (op. a.).

Lauorate da sudditti <Tur>cheschi, fuono da loro usurpate il medesimo si dica attorno la villa di Golombarda et Cogliesurate in poter da chi sono chi de haueua da che tempo in parte o in tutto et chi iui sta sopra et si e di singuli si dimanda nella forma come di sopra.

5 Quinto, Gouice, situata sopra Punicina Draga, luoco molto existente tra la villa Cogliurate et Gouise.

Si domanda nella forma come di sopra.

Si domanda la dichiarazione di Goriei, Punicin Draga si come di sopra.

6 Sesto, Draga et Dragnizza.

7 Situata appresso Gorice, uerso Chgliuc, loco Turchesco.

Si domanda la dichiarazione di Draga et Dragnizza et Chgliuie come di sopra.

8 Ottauo, Xitnichi, situata all'extremo apretouagora (!), loco per la meta Turchesco et per la meta nostro pero che in é posto il confin tra il conte Zuannco (!) di Cettina et li Sebenzani. Et li detti Xitnichi sono

Si dimanda la informatione di Xitnichi di Petrouagora et al presente tutta posseduta da Turchi e che anche li Sebenzani affiti suolmente hodiernamente ne possedono la metà come all'incontro il medesimo come di sopra. Si dimanda di Zamelizza.

fol. 43v

[ue]rso Darness loco Turchesco confina anche detti Xitnichi con Zamelizza.⁷¹

9 Nono, Zamelizza, situata sopra Pò Giouich (!), confina con Xitnichi et Pochrounich.

Si domanda l'informatione et dichiarazione particolarmente come di sopra.

10 Decimo, Pochiouich, situa sotto Lamchizza, confina con Zamchizza et Luchounich.

Si domanda la dichiarazione come sopra.

11 Vndecimo, Luchounich, situato sotto Pochoounich, confina con Pascho Selcane et Cosseuichi.

Si domanda la dichiarazione come di sopra minutamente di Luchounich, Pochrounich, Pachoschiane et Cosseuich.

12 Duodecimo, Pachoschiane, situa appresso Luchousinuchi, confina con detto Luchounich et Cosseuuchi.

⁷¹ Ovaj se dio teksta nastavlja na „Xitnichi sono“ na prethodnome foliju (op. a.).

Si domanda la dichiarazione come é antedetto per conto delle contrascritte ville.

13 Terzo decimo, Cosseuichi, confina con Pachoschiane, Luchounie et Dobaruhci.

Si domanda l'informazione nel modo oltre scritto di Cosseuichi, Pachoschiane, Luchounich et Dobaruchi.

14 Quarto decimo Dobaricchi cofina con Cosseuich et Pachlenizza

Si domanda la dichiarazione come de oltre e detto et annotato.

fol. 44r

15 Quinto decimo, Pachlenizza, confina con Dobaruihi et Chremich.

Si dimanda l'informazione di Pachlenizza, Dobarniach et Chiemich.

16 Seso decimo, Chremich, situa tra Pachlenizza et Gliubostinich.

Si dimanda la dichiarazione di Chiemich, Pachlinizza et Gliubostinich come di sopra.

17 Decimo settimo, Glibustinich, confina con Chiemich et Vgnesich.

Si dimanda come di sopra l'informazione et dichiarazione di Gliubostinich.

18 Decimo ottauo, Vunisac, situata tra Cosseuich et Partimissa.

Si dimanda la dichiarazione come di sopra di Zuonizaz, Partimissi et Cosseuich.

19 Decimo nono, Partimissa, situata tra Zuonizaz et Ungesich.

Si dimanda la dichiarazione come di sopra.

20 Vigesimo, Vgnessich, situata tra Gliubostinichi et Neuest.

Si dimanda la dichiarazione come gia e predetto.

21 Vigesimo primo, Neuest, situato tra Vgnesich et Coparno.

Si dimanda la dichiarazione come di sopra.

22 Vigesimo secundo, Coparno situato tra Neuest et Zaplagne.

Si domanda l'informazione come di sopra.

23 Vigesimo terzo, Zaplagne, situata tra Coparno et Sitnizia et appresso Sliuno.

Si dimanda la dichiartione particolare come di sopra.

fol. 44v

Qual Sllino (!) al presente é coltiuato per conto nostro.

24 Vigesimo quarto, Stitnizia, alias Sitno, confina con Zaplane et Mraunizia, coltiuata per li nostri.

Si dimanda particolarmente informazione come di sopra attorno Sitnizza, Zaplane et Mauiniza.

25 Vigesimo quinto, Mraunizia, lauorata, ut supra, situata con Sitno, Billich et Lepenizze.

Si dimanda particolarmente dichiarazione come di sopra.

26 Vigesimo sexto, Billich con Zaplane et Maruniza.

Si dimanda particolare dichiarazione come di tutte l'altre oltrascritte.

27 Vigesimo septimo, Lepenizza, situata con Mrautiniza et Podluxia, lauorata etiam per li nostri.

Si dimanda particolare dichiarazione come dell'altre soprascritte.

28 Vigesimo octauo, Podluxie, lauorato, ut supra, situato tra Lepnizze et Varssnizza.

Si domanda particolar dichiarazione come di sopra.

29 Varasnizza, lauorata per li nostri, situata tra Podluxae et Podbaraie.

Si dimanda distinto dichiarazione come sopra.

30 Trigesimo, Podborau, situata tra Varsaniza et Mitlo.

Si dimanda minuta informatione come di sopra.

fol. 45r

31 Trigesimo primo, Mitlo, situato tra Podbolice.

Si dimanda particolar informatione come di sopra.

32 Trigesimo secundo, Piunichia (!) Selischia et Boxac.

Si dimanda particolare informatione come é oltrascritto.

33 Vide in confinibus nostris inter Ioannem Catine (!) et communitatem Sibenici.

L'istessa informatione⁷² dichiarazione et distinte et particolare informatione che sono dimandate nel principio questo foglio all'incontro della villa di Musich come in essa cosi anche minutamente et particolarmente si domanda sopra ogni et qualunque villa che é descritta sopra questo foglio et e (?) et nel libretto coperto di bergamina dato per Mastro (!) Pietro Zauoreo non cia é particolarita ne distintione alcuna ne per questo si può hauer chiarezza alcuna di più se alcuna di quelle ville essendo coltiuata dalli Morlachi se ne ha qualche terratico e recognitione.

Di più si addimanda che si dica attorno queste altre infrascritte ville in che parte del territorio di Sebenico sono situate et le sono ueramente del territorio di Sebenico perche sono coltiuate dalli nostri o dalli sudditi Morlachi da quanto tempo

⁷² *cancel.*

in qua et come et le sono situate uerso Trau o uerso Zara et che sono per

fol. 45v

la detta di Sebenico tra Traù, uerso il paese Turchesco, attorno et nel Monte di Piero et come dalle altre soprascritte imparare (?) che nel libretto di bergamina di cio non (?) si hà cognitione alcuna dando anche in nota ogni altra che e situata tra terra dalla giurisditione contra ac territorio di Sebenico particolarmente.

Le uille

Strisounizza	Maunizza
Orasie	
Bodine	Vitouazouac Uitouaz
Odarsteuo	Puste Drage
Girmaschiuo	Masline
Sirocha	Smoquizia
Parmich	Mitazie
Choltlar	Tritabzie
Mlaste	Glipaizie
Obuchiaz	Milizine o Gielisine
Gusterne	Podborai
Hrastouaz	Pachostan
Sliuno	

Finis

Neobjavljeni izvori

Hrvatska – Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb (HR-AHA-ZU) – Zbirka latiničkih kodeksa, sign. II b 53, „Battista Calbo, *Li confini de Dalmatia 1569*”.

Hrvatska – Biskupijski arhiv u Šibeniku, Šibenik – Ivan Dominik Calligari (HR-BAŠ-IDC).

Italija – Archivio di Stato di Venezia, Venecija – Provveditore soprintendente alla camera dei confini (IT-ASVe-PS), sv. 243, „Confini”.

Italija – Archivio di Stato di Venezia, Venecija – Senato, Deliberazioni Constantinopoli (IT-ASVe-SDC), reg. 3.

Italija – Archivio di Stato di Venezia, Venecija – Senato, Deliberazioni Constantinopoli (IT-ASVe-SDC), reg. 4.

Objavljeni izvori i literatura

Arbel, Benjamin. „Maps of the World for Ottoman Princes? Further Evidence and Questions Concerning ‘The ‘Mappamondo’ of Hajji Ahmed’”. *Imago Mundi* 54 (2002): 19-29.

Cestarić-Jakić, Vesna. „Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena”. *Radovi instituta JAZU u Zadru* 19 (1972): 99-170.

Dökmeci, Volkan. „Kıbrıs ve İnebahtı Seferleri Sirasında Venedik Dragomanlarının Diplomatik Rollerini: The Diplomatic Roles of The Dragomans of Venice During the Campaigns in Cyprus and Lepanto”. *Tarih Dergisi – Turkish Journal of History* 76 (2022), br. 1: 127-143.

„dragoman”. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”. Pristup ostvaren 31. 3. 2025. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/dragoman>.

Guliyev, Ahmad. *Safavids in Venetian and European Sources*. Venezia: Edizioni Ca' Foscari; Venice University Press, 2022.

Gunjača, Stjepan. *Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji*, knjiga IV. Zagreb: Školska knjiga, 1978.

„Hajji Ahmed World Map: #396”. Pristup ostvaren 28. 5. 2025. <https://www.mworldmaps.com/renaissance-maps-1490-1800/396-hajjid-ahmed.pdf>.

Hanß, Stefan. *Narrating the dragoman's self in the Veneto-Ottoman Balkans, c. 1550-1650*. New York: Routledge 2023.

Inventory of the Lettere e Scritture Turchesche in the Venetian State Archives, uredila Maria Pia Pedani. Leiden; Boston: Brill, 2010.

Jakovljević, Aleksandar; Isailović, Neven. *Petrovo polje u vrelima osmanskog razdoblja (1528. – 1604.)*. Šibenik: Državni arhiv u Šibeniku; JU Nacionalni park Krka, 2019.

Juran, Kristijan. „Doseljavanje Morlaka u opustjela sela šibenske Zagore u 16. stoljeću”. *Povijesni prilozi* 33 (2014), br. 46: 129-158.

Korrè, Katarina B. „L'‘intollerabile liquidita’ della frontiera dalmata e gli Stradiotti della Serenissima”. U: *Atti del VI convegno internazionale Venezia e il suo Stato da mar: Venezia/Venice, 22-24 febbraio/February 2018*, uredili Ester Capuzzo i Bruno Crevato-Selvaggi, 55-70. Roma: Società Dalmata di Storia Patria, 2019.

Kurelac, Iva. „Problem morlačke uzurpacije pograničnog teritorija šibenskog distrikta u izvještaju Petra Zavorovića iz 1569. godine”. Priopćenje na znanstvenom skupu: *Šibenik i Skradin na imperijalnom pograničju (15. – 18. st.): Uz 500. obljetnicu mletačko-osmanskog sporazuma o osnivanju gabele za sol kod Šibenika*, Državni arhiv u Šibeniku, Tvrdava kulture Šibenik, Odjel za povijest Sveučilišta u Zadru, Šibenik, 3.-5. 4. 2025.

Kursar, Vjeran. „Rat i mir na šibensko-zadarskom području u drugoj polovici 16. stoljeća i politika osmanske Porte (na temelju odredaba centralne vlasti sačuvanih u Mühimme defterima)”. U: *Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti održanog u Biogradu 25. travnja 2014.*, uredio Božo Došen, 395-410. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru, 2017.

Luca, Cristian. „The Vlachs/Morlaks in the hinterlands of Traù (Trogir) and Sebenico (Šibenik), towns of the Venetian Dalmatia, during the 16th century”. U: *Miscellanea historica et archaeologica in honorem professoris Ionel Cîndea*, uredili Valeriu Sîrbu i Cristian Luca, 311-322. Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2009.

Mahmoud Helmy, Nelly. „Membré, Michele”. *Dizionario Biografico degli Italiani (on-line)*. L'Istituto della enciclopedia Treccani. Pristup ostvaren 22. 5. 2025. [https://www.treccani.it/enciclopedia/michele-membre_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/michele-membre_(Dizionario-Biografico)/).

Marasović, Katja. “Kaštel Kambelovac”. *Kaštelanski zbornik* 7 (2003): 35-61.

Ménage, Victor L. „The Map of Hajji Ahmed' and Its Makers”. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 21 (1958), br. 1/3: 291-314.

Miović, Vesna; Selmani, Nikša. „Turska kancelarija i *Acta Turcarum* od vremena Dubrovačke Republike do danas”. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 45 (2007): 235-284.

Naki, Emrah. „Conquest of Cyprus by the Turks: Divergence of the Early Modern Period and Establishment of Status Quo in the Mediterranean”. *Gazi Akademik Bakış* 13 (2019), br. 25: 287-302.

Petar Zavorović: *Posebna uputa u vezi s 33 šibenska sporna sela i ostalim mjestima (1569.)*. Priredila Iva Kurelac, prevela Nina Spicijarić Paškvan. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 2023.

Pedani, Maria Pia. *The Ottoman-Venetian Border (15th-18th Centuries)*. Hilâl. Studi turchi et ottomani 5. Venezia: Edizioni Ca' Foscari Venezia, 2017.

Rothman, E. Natalie. *The Dragoman Renaissance. Diplomatic Interpreters and the Routes of Orientalism*. Ithaca; London: Cornell University Press, 2021.

Slukan Altić, Mirela. „Šibenik i njegov teritorij na osmanskoj plovidbenoj karti iz 1521. godine”. *Godišnjak Titius* 3 (2010), br. 3: 93-107.

Šimunković, Ljerka. „Služba tumača i dragomana u Splitu za vrijeme mletačke uprave”. *Kulturna baština* 30 (1999): 65-86.

Traljić, Seid M. „Tursko-mletačke granice u Dalmaciji u XVI. i XVII. stoljeću”. *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 20 (1973): 447-458.

Zekan, Mate. Cambi (Cambij, Cambio, Cambj, Kambi), *Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”. Pristup ostvaren 31. 3. 2025. <https://hbl.lzmk.hr/clanak/cambi>.

Zlatna knjiga grada Splita, svezak I. Priredili Vedran Gligo i Marin Berket, preveli Vladimir Rismondo i Ljerka Šimunković. Split: Književni krug Split, 1996.

Iva Kurelac*

Dragoman Nikola Cambi and His 1569 Report on the Borders of Šibenik for Giovanni Battista Calbo

Summary

The starting point of this research is an unpublished transcription of the 1569 manuscript report on the Šibenik borders (*Informatione sopra i confina di Sebenico fatta per mano di Nicolo Cambio sotto illustrissimo Calbo 1569*), written by the Venetian dragoman Nikola Cambi and preserved in the Diocesan Archive of Šibenik. Since Cambi and his work have not been studied in Croatian historiography, this paper examines his origins and activities as a Venetian dragoman in the latter half of the 1560s, based on archival and bibliographical sources. It then considers the context and reasons for Cambi's involvement in the Venetian-Ottoman border negotiations concerning the districts of Zadar and Šibenik in 1569, during which he composed a report on the Šibenik borders and the thirty-three contested villages in the Šibenik hinterland. The paper also investigates the content and dating of this report. International scholarship reveals that Cambi had previously (1566-1568) established his reputation working for the Venetian government together with Michele Membré, one of the most influential Venetian dragomans. The two were employed as interpreters in disputes and in correspondence between high Venetian and Ottoman officials, and Cambi, together with Membré, served as translator of Ottoman Turkish in the production of the celebrated heart-shaped *Hajji Ahmed World Map* (1559-1568). By decision of the Senate dated March 19, 1569, Cambi entered the service of Giovanni Battista Calbo, then Count and Captain of Šibenik, and was assigned to the border of the Zadar district. In the summer of that same year, he also stayed in Šibenik, where – between the second half of June and July 21, 1569, as we have established – he composed for Calbo the report on the Šibenik borders that is the subject of this study. We have determined that Cambi prepared this report in the role of reporter-scribe, following oral instructions from the Šibenik nobleman, notary, and diplomat Petar Zavorović, the principal Venetian reporter, who had earlier drafted a concept for a report to the Venetian authorities (*Informatione data al clarissimo misser Zuan Battista Calbo, deputato sopra li confini de Dalmazia sopra le XXXIII ville contentiose et ut ibi*) on the situation in the thirty-three villages of the Šibenik hinterland then subject to a decades-long territorial dispute between the Venetians and the Ottomans. In writing that report, Zavorović also relied on Cambi's Italian translation of an Ottoman Turkish document issued by Čejvan-bey in 1568, which listed twenty-four Šibenik villages in Gornje Polje, Primošten, and Rogoznica. Through content analysis of Cambi's and Zavorović's reports, we have established that Cambi's text represents an intermediate stage in the development of Zavorović's more detailed report for Calbo (*Instruttione piu particolare*

* Iva Kurelac, Department of Historical Sciences, Croatian Academy of Sciences and Arts, Zrinski trg 11, 10 000 Zagreb, Croatia, E-mail: ikurelac@hazu.hr

dele XXXIII ville de Sebenico contentiose et d'altri lochi 1569), preserved in the Archive of the Croatian Academy of Sciences and Arts (HAZU). Furthermore, a comparison of the two reports shows that Cambi's contains only information on the borders of the disputed Šibenik villages, while Zavorović's (transcription in the HAZU Archive) not only describes the situation in those thirty-three villages in detail but also provides accounts of Šibenik estates in the areas of Gornje Polje, Primošten, and Rogoznica. Zavorović's report, moreover, uses medieval charters to argue for the historical affiliation of the disputed villages to the Šibenik district and, drawing partly on first-hand information gathered in the field, records the unlawful presence of the Morlachs, demonstrating that some of them were already permanently settled in certain contested Šibenik villages – something the Venetian authorities had not yet officially acknowledged. The comparison of Cambi's and Zavorović's reports also clarifies why, in the summer of 1569, several versions of the same report were produced for Giovanni Battista Calbo, the Venetian commissioner for Dalmatian borders; how these reports addressed the questions of the Šibenik (Venetian) and Ottoman boundaries as well as Morlach encroachments and settlement in the disputed villages; and what role they played in the ongoing Venetian-Ottoman territorial negotiations of the time.

Keywords: Nikola Cambi, Petar Zavorović, Giovanni Battista Calbo, dragoman, report, Šibenik district, Morlachs